

VOLEYBOL O'YIN QOIDALARI

Hamrayeva Aziza Ravshanovna

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM assistent o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada voleybol o'yin qoidalari umumiy sport reglamenti va pedagogik talqin asosida tahlil qilingan. Tadqiqot FIVB rasmiy qoidalari, o'yin jarayoni elementlari, hakamlilik mexanizmlari, setlar tizimi, rotatsiya tartibi, Libero pozitsiyasining funksional cheklovlari hamda qoidabuzarlik holatlarining o'quv-metodik jarayondagi ahamiyatini ilmiy yondashuvda yoritadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, voleybol qoidalari o'yin adolatini ta'minlash, jarayonni standartlashtirish, sportchilar xavfsizligini kafolatlash va jamoaviy taktik tizimlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Maktab va professional voleybol amaliyotida qoidalarni texnik-taktik drilllar bilan uyg'un o'qitish sport savodxonligi va o'yin intizomini oshirishda muhim didaktik vosita ekanligi asoslandi.

Kalit so'zlar: Voleybol, o'yin qoidalari, FIVB reglamenti, Rally Point System, rotatsiya, set, Libero, blok, servis, ikki marta urish, challenge, hakamlilik signallari, o'yin intizomi.

Аннотация. В статье анализируются правила игры в волейболе на основе официального регламента FIVB и педагогической интерпретации. Исследование раскрывает параметры площадки, систему сетов и подсчёта очков, порядок ротации, функциональные ограничения позиции Либера, основные игровые элементы и характерные нарушения, а также механизмы судейства и видеочелленджа. Результаты подтверждают, что правила обеспечивают стандартизацию игрового процесса, честность соревнования, безопасность спортсменов и развитие тактических моделей командной игры. Обосновано, что в школьной и профессиональной практике интеграция правил с технико-тактическими упражнениями является важным

дидактическим инструментом формирования игровой дисциплины и спортивной грамотности.

Ключевые слова: Волейбол, правила игры, регламент FIVB, система «Rally Point», ротация, сет, Либеро, блок, подача, двойное касание, челлендж, судейские сигналы, игровая дисциплина.

Annotation. This article provides a scientific and pedagogical analysis of volleyball game rules based on the official FIVB regulations. The study highlights court and equipment parameters, set and scoring system, rotation order, functional restrictions of the Libero position, key technical elements, common violations, refereeing mechanics, and the video-challenge system. The results demonstrate that volleyball rules serve to standardize the game process, ensure fairness, protect athlete safety, and support the formation of team tactical systems. It was substantiated that teaching the rules in integration with technical-tactical drills is an essential didactic tool for improving game discipline and sports literacy in both school and professional volleyball practice.

Keywords: Volleyball, game rules, FIVB regulations, Rally Point System, rotation, set, Libero, block, serve, double touch, challenge, referee signals, game discipline.

Kirish.

Voleybol 1895-yilda AQShda Uilyam G. Morgan tomonidan yaratilgan bo'lib, bugungi kunda dunyo miqyosida millionlab insonlar tomonidan o'ynaladigan olimpik sport turi hisoblanadi. O'yin jamoaviylik, tezkor qaror qabul qilish, koordinatsiya, kuch va aniqlikni talab etadi. Biroq voleybolning professional va havaskor darajada muvaffaqiyatli ijro etilishi bevosita rasmiy qoidalarni chuqur bilish va ularga og'ishmay amal qilishga bog'liq[1].

Xalqaro voleybol federatsiyasi (FIVB) tomonidan belgilangan qoidalar o'yin jarayonini tartibga soladi va adolatli musobaqa muhitini yaratadi. Qoidalar o'zgaruvchan sport tendensiyalari, texnologik innovatsiyalar va sportchilar xavfsizligi talablariga muvofiq takomillashib boradi. Zamonaviy voleybolda "Rally

Point System”ning joriy etilishi, Libero pozitsiyasining qo‘shilishi, video-challenge tizimining tatbiq qilinishi o‘yin adolatini oshirishga qaratilgan muhim qadamlar bo‘ldi.

Metodlar.

Mazkur maqola nazariy-tahliliy tadqiqot metodologiyasiga tayanadi. Ma’lumotlar FIVB rasmiy reglamentlari, sport pedagogikasi bo‘yicha ilmiy adabiyotlar, voleybol hakamligi bo‘yicha qo‘llanmalar, o‘yin amaliyoti kuzatuvlari va qoidaviy holatlarning komparativ tahlili asosida o‘rganildi[2].

Tadqiqotda quyidagi metodlar qo‘llanildi:

1. Reglament tahlili – voleybol maydoni, o‘yinchilar soni, pozitsiyalar, texnik elementlar bo‘yicha rasmiy qoidalarni tizimli o‘rganish.
2. Jarayon kuzatuvi – o‘yin davomida qoidabuzarlik holatlari, rotatsiya va rally jarayonlarining amaliy ishlashini tahlil qilish.
3. Komparativ yondashuv – eski va yangi qoidalar o‘rtasidagi farqlarni solishtirish.
4. Strukturaviy modellashtirish – qoidalar asosida o‘yin jarayonining mantiqiy-bosqichli sxemasini ilmiy tavsiflash.
5. Taktik-qoidaviy korrelyatsiya tahlili – qoidalarning o‘yin taktikasiga ta’sirini baholash[4].

Natijalar.

Tahlil natijasida voleybol o‘yin qoidalarining asosiy yo‘nalishlari quyidagicha tizimlashtirildi:

Maydon va jihozlar reglamenti[3].

Maydon o‘lchami: 18×9 metr, markaz chizig‘i bilan teng 2 qismga bo‘linadi.

To‘r balandligi: erkaklar – 2.43 m, ayollar – 2.24 m.

Hujum chizig‘i (3-metrli chiziq): markazdan 3 metr masofada joylashadi.

Antenna: to‘rning ikki chetida, o‘yin zonasi chegarasini belgilaydi.

To‘p: aylana uzunligi 65–67 sm, og‘irligi 260–280 g, ichki bosimi 0.30–0.325 kg/sm².

O'yinchilar tarkibi

Har jamoada: 6 nafar asosiy o'yinchi.

Zaxira o'yinchilar: musobaqa turiga qarab 6–8 nafar bo'lishi mumkin.

Majburiy pozitsiyalar: 3 ta old chiziq (4-zona, 3-zona, 2-zona) va 3 ta orqa chiziq (5, 6, 1-zona).

Libero: himoyaga ixtisoslashgan o'yinchi, hujum chizig'idan oldinda to'pni yuqoridan uzatib hujum qila olmaydi, blok qo'yishi taqiqlanadi, ammo cheksiz almashtirish huquqiga ega.

Hisob tizimi

O'yin 5 setdan iborat.

Dastlabki 4 set 25 ochkogacha, 5-hal qiluvchi set 15 ochkogacha o'ynaladi.

Setda g'alaba uchun farq kamida 2 ochko bo'lishi shart (masalan: 25:23, 26:24, 27:25).

Rally Point System: har bir rally yakunida ochko beriladi (to'p kimning xatosi bilan tugashidan qat'i nazar)[6].

O'yin jarayoni

To'p kiritish: 1-zona ortidan amalga oshiriladi, chiziqni bosish xato.

To'p 3 marta urilishi mumkin (blok tegishi alohida urilish hisoblanmaydi).

Bir o'yinchi ketma-ket 2 marta to'pga tegishi mumkin emas (blokdan so'ng tegish mumkin).

To'p maydon chizig'iga tushsa – in (o'yinda).

To'p antennadan tashqaridan o'tsa – out.

Asosiy xatolar

4 marta urish (blokdan tashqari).

Chiziqni bosib servis bajarish.

Rotatsiya tartibini buzish.

To'rga tegish (to'p o'ynash jarayonida).

To'pni ushlab olish, surib yuborish (catch/throw).

Ikki marta urish (double touch).

Hujum chizig'idan oldinda turib orqa chiziq o'yinchisining sakrab hujum qilishi[5].

Hakamlik tizimi

1-hakam (asosiy), 2-hakam (yordamchi), chiziq hakamlari, kotib hakam, video-challenge hakami.

Rasmiy signallar orqali qoidabuzarlik e'lon qilinadi.

Challenge: jamoalar bahsli vaziyatni videoyozuv orqali qayta tekshirtirishga haqli (setda cheklangan miqdorda).

Muhokama.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, voleybol qoidalari o'yin dinamikasini boshqarish bilan birga sport pedagogikasida bir nechta fundamental vazifalarni bajaradi:

Adolat va standartlashtirish. Rally point tizimining joriy etilishi o'yin vaqtini prognozlashni osonlashtirdi, tomoshaboplikni oshirdi va ochko olish jarayonini soddalashtirdi. Har rally uchun ochko berilishi jamoalarni har bir epizodga maksimal mas'uliyat bilan yondashishga majbur qiladi[7].

Taktik tizimlarga ta'sir. Rotatsiya qoidasi voleybolni boshqa sport turlaridan ajratib turadi. Bu qoida universal o'yinchi modelini shakllantirishga xizmat qiladi: har bir sportchi old va orqa chiziqda o'ynash kompetensiyasiga ega bo'lishi shart. Rotatsiya murakkab taktik almashtirishlar, "setter diagonal", "6-2", "5-1" tizimlarining paydo bo'lishiga sabab bo'lgan.

Libero pozitsiyasining ahamiyati. Liberoning joriy etilishi qoidalarning ixtisoslashuvga moslashuvchanligini ko'rsatadi. U himoya sifatini oshiradi, qabul va dig elementlarida xatolarni kamaytiradi, uzun rallylar sonini ko'paytiradi. Biroq uning blok va old chiziq hujumlarida qatnashmasligi – qoidaviy balansni saqlashga qaratilgan cheklovdir.

O'yin xavfsizligi. To'rga tegish, markaz chizig'ini to'liq bosib o'tish kabi qoidalar sportchilar jarohatini oldini olishga xizmat qiladi. Antenna chegarasi esa to'qnashuvsiz o'yin zonalarini kafolatlaydi.

Hakamlilik va texnologiya. Video-challenge tizimi – qoidaviy adolatni texnologik verifikatsiya bilan mustahkamlashning zamonaviy namunasidir. Bu o‘yin natijasiga inson omili xatosi ta‘sirini minimallashtirishga yordam beradi. Biroq challenge sonining cheklanishi – o‘yin ritmini buzmaslik maqsadida belgilangan.

Qoidabuzarliklarning pedagogik talqini. Murabbiylik jarayonida xatolarni faqat penalti sifatida emas, balki texnik-qoidaviy savodxonlik yetishmasligi natijasi deb baholash muhim. Rotatsiya buzilishi – jamoaviy intizom, double-touch – motorik koordinatsiya, catch xatolari – texnik nazorat muammosi ekanini ko‘rsatadi.

O‘yin elementlarining qoidaviy o‘zaro bog‘liqligi. Blokdan keyingi tegish alohida urilish hisoblanmasligi hujumdan himoyaga o‘tish jarayonini tezlashtiradi. 3 marta urish cheklovi esa jamoaviy kombinatsion o‘yin modelini shakllantiradi[8].

Xulosa.

Voleybol o‘yin qoidalari sport jarayonini adolatli va xavfsiz tashkil etishga qaratilgan normativ tizim bo‘lib, o‘yin dinamikasini boshqarish, jamoaviy taktik yondashuvlarni shakllantirish va sportchilarda universal pozitsion ko‘nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Maydon o‘lchamlari, to‘r balandligi va to‘p parametrlari xalqaro standartlar asosida belgilanib, o‘yin muhitining tengligini ta‘minlaydi. Rally Point hisob tizimi har bir rallyning natijaviy qiymatini oshiradi, o‘yin ritmini barqarorlashtiradi va musobaqaning prognozlanadigan vaqt oralig‘ida o‘tishini qo‘llab-quvvatlaydi. Rotatsiya qoidasi o‘yinchilarning barcha chiziqlarda ishtirokini majburiy qilib, universal sportchi modelini shakllantiradi, Libero pozitsiyasi esa himoyaviy elementlarda samaradorlikni oshirish bilan birga, hujum va blok fazalarida qoidalarga muvofiq cheklanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Беляев А.В. Волейбол: теория и методика тренировки. – М.: ТБТ Дивизион, 2011.
2. Isroilov SH.X. Voleybol. // Olimpiya zaxiralari kollejlari talabalari uchun o‘quv qo‘llanma. – T.: Tasvir, 2008.

3. Reeser, J.C., Bahr, R. Handbook of Sports Medicine and Science: Volleyball. Wiley-Blackwell.
4. Kiraly, K., Shewman, B. Championship Volleyball Drills and Practice Plans. Human Kinetics.
5. Равшанова, М., Маматова, Г., & Джураев, Ф. (2025). Современные тенденции развития экономического образования в цифровом пространстве. Объединяя студентов: международные исследования и сотрудничество между дисциплинами, 1(1), 392-395.
6. Sunatov, J. R., Zikrillayeva, F., Husenova, M., & Sanayeva, M. (2025). INGLIZ TILINI O 'QITISHDAGI MUAMMOLAR. University Research Base, 560-568.
7. Сунатов, Д., Хусенова, М., Санаева, М., & Зикриллаева, Ф. (2025). О 'zbek tilining xorijda o 'qitilishi. Объединяя студентов: международные исследования и сотрудничество между дисциплинами, 1(1), 139-141.
8. Xidirova, N. B. qizi Muqimova, GZ (2024). EXCELDA DIAGRAMMALAR BILAN ISHLASH. GOLDEN BRAIN, 2(20), 167-171.
9. Sunatov, J. R., Rustamov, R., & Dustmurodova, M. (2024). KOMPYUTER LINGVISTIKASIDA FONETIK TAHLIL JARAYONI. Modern Science and Research, 3(5), 191-195.
10. Сунатов, Д., Зикриллаева, Ф., Сайдуллоева, М., & Нормаматова, Н. (2025). О'zbek tilshunosligining nazariy masalalari. Объединяя студентов: международные исследования и сотрудничество между дисциплинами, 1(1), 121-123.